

بِسْمِ الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

حقوق بشر

حقوق بشر

عبدالعزيز نوري

رئيس دانشکده حقوق و علوم سياسي دانشگاه کاتب

چاپ دوم

ويراست دوم

سرشناسه:	عبدالعزيز، نوري
عنوان و پديدآور:	حقوق بشر / عبدالعزيز نوري / چاپ دوم
مشخصات نشر:	کابل، انتشارات دانشگاه کاتب، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهري:	۲۵۹ صفحه
موضوع:	حقوق بشر
موضوع به انگليسي:	Human Rights

نام کتاب:	حقوق بشر
نویسنده:	عبدالعزيز نوري
ناشر:	انتشارات دانشگاه کاتب
ویراستار:	غلامرضا ابراهيمی
برگ آرا:	روح الله حسام / علیرضا نظری
طراح جلد:	هادی مروج
چاپ اول:	بهار ۱۳۹۴
چاپ دوم:	بهار ۱۳۹۶
تیراژ:	۱۰۰۰ نسخه
چاپ:	نشر واژه
قیمت:	۲۳۰ افغانی
آدرس دانشگاه کاتب:	کابل، سرک دارالامان، روبروی لیسه حبیبیه

تمامی حقوق مادی و معنوی اثر محفوظ است. تکثیر و تولید آن به هر صورت (چاپ، کپی، عکس، انتشار الکترونیکی و غیره) اخلاقاً نادرست و قانوناً ممنوع است.

محل پخش و فروش: کابل، چوک شهید مزاری، مارکیت محمدی، دکان شماره ۳۵، نشر واژه

۰۷۹۵۹۸۹۹۷۲

تقدیم به نگاه نگران مادرم

و قد خمیده پدرم

فهرست

۲۲.....	مقدمهٔ چاپ اول
۲۴.....	مقدمهٔ چاپ دوم
۲۷.....	بخش اول: کلیات حقوق بشر
۲۹.....	پیش‌گفتار
۳۰.....	فصل اول: تاریخچه، تعریف و مشخصه‌های حقوق بشر
۳۰.....	اهداف آموزشی فصل اول
۳۱.....	گفتار اول: تاریخچهٔ حقوق بشر
۳۱.....	الف) پس‌منظر حقوق بشر قبل از تأسیس سازمان ملل متحد
۳۴.....	ب) تأسیس سازمان ملل متحد و ایجاد حقوق بشر بین‌المللی
۳۵.....	گفتار دوم: تعریف حقوق بشر
۳۶.....	گفتار سوم: مشخصه‌های حقوق بشر
۳۷.....	الف) سلب‌ناشدنی بودن
۳۷.....	ب) جهان‌شمول بودن
۳۸.....	ج) تفکیک‌ناپذیر و به هم وابسته بودن
۳۹.....	د) برابر و غیر تبعیض‌آمیز بودن
۴۰.....	ه) الزام‌آور بودن
۴۱.....	گفتار چهارم: مفهوم حق در حقوق بشر
۴۱.....	الف) مفهوم سنتی حق
۴۲.....	ب) مفهوم حق در حقوق بشر معاصر
۴۴.....	سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل اول
۴۵.....	فصل دوم: مبانی فلسفی حقوق بشر
۴۵.....	اهداف آموزشی فصل دوم
۴۶.....	گفتار اول: مکتب حقوق طبیعی
۴۷.....	الف) مفهوم قوانین طبیعی و حقوق طبیعی
۵۰.....	ب) ویژگی‌های عمومی مکتب حقوق طبیعی
۵۱.....	گفتار دوم: اخلاق‌گرایی کانتی

۵۳.....	گفتار سوم: فایده‌گرایی و اصالت سود.....
۵۶.....	سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل دوم
۵۷.....	فصل سوم: ضمانت‌اجراهای حقوق بشر
۵۷.....	اهداف آموزشی فصل سوم
۵۸.....	گفتار اول: ضمانت‌اجرای حقوق بشر توسط مکانیزم‌های داخلی کشورها
۵۹.....	گفتار دوم: ضمانت‌اجرای حقوق بشر توسط مکانیزم‌های منطقه‌ای.....
۵۹.....	گفتار سوم: ضمانت‌اجرای حقوق بشر توسط مکانیزم‌های بین‌المللی
۶۲.....	سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل سوم.....
۶۳.....	بخش دوم: منابع بین‌المللی حقوق بشر
۶۵.....	پیش‌گفتار.....
۶۸.....	فصل اول: اعلامیه جهانی حقوق بشر
۶۸.....	اهداف آموزشی فصل اول.....
۷۶.....	سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل اول
۷۷.....	فصل دوم: کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی.....
۷۷.....	اهداف آموزشی فصل دوم
۷۸.....	گفتار اول: زمینه‌های سیاسی تصویب کنوانسیون حقوق مدنی و سیاسی
۷۹.....	گفتار دوم: حق‌های اعلام‌شده در کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی
۸۰.....	گفتار سوم: تعهدات کشورهای عضو کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی.....
۸۱.....	گفتار چهارم: عدول دولت‌های عضو کنوانسیون از برخی تعهدات‌شان
۸۲.....	گفتار پنجم: نظارت بر اجرای کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی
۸۴.....	گفتار ششم: پروتکل‌های اختیاری کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی.....
۸۶.....	سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل دوم
۸۷.....	فصل سوم: کنوانسیون بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۸۷.....	اهداف آموزشی فصل سوم
	گفتار اول: حق‌های اعلام شده در کنوانسیون بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و
۸۹.....	فرهنگی.....

گفتار دوم: تعهدات کشورهای عضو کنوانسیون بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۸۹
گفتار سوم: اعمال محدودیت بر برخی از حقوق مندرج در کنوانسیون بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۹۰
گفتار چهارم: نظارت بر اجرای کنوانسیون بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۹۱
گفتار پنجم: پروتکل اختیاری کنوانسیون بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۹۲
سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل سوم	۹۴
فصل چهارم: کنوانسیون منع و مجازات جنایت نسل‌کشی	۹۵
اهداف آموزشی فصل چهارم	۹۵
گفتار اول: تعریف و عناصر جنایت نسل‌کشی	۹۷
گفتار دوم: اشکال مداخله در ارتکاب جنایت نسل‌کشی و طبقه‌بندی مرتکبین این جنایت	۹۸
گفتار سوم: تعهدات کشورهای عضو کنوانسیون منع و مجازات جرم نسل‌کشی	۹۹
گفتار چهارم: نظارت بر اجرای کنوانسیون منع و مجازات جرم نسل‌کشی	۱۰۰
سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل چهارم	۱۰۲
فصل پنجم: کنوانسیون بین‌المللی محو کلیه اشکال تبعیض نژادی	۱۰۳
اهداف آموزشی فصل پنجم	۱۰۳
گفتار اول: تعریف تبعیض نژادی در کنوانسیون بین‌المللی محو کلیه اشکال تبعیض نژادی	۱۰۵
گفتار دوم: تعهدات دولت‌های عضو کنوانسیون بین‌المللی محو کلیه اشکال تبعیض نژادی	۱۰۶
گفتار سوم: نظارت بر اجرای کنوانسیون بین‌المللی محو کلیه اشکال تبعیض نژادی	۱۰۷
سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل پنجم	۱۰۹
فصل ششم: کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان	۱۱۰
اهداف آموزشی فصل ششم	۱۱۰

- گفتار اول: تعریف تبعیض در کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان ۱۱۲
- گفتار دوم: تعهدات دولت‌های عضو کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان ۱۱۲
- الف) برابری زنان و مردان در مقابل قانون و تضمین آن ۱۱۲
- ب) تغییر الگوهای اجتماعی و فرهنگی ۱۱۲
- ج) وظیفه دولت‌ها در جلوگیری از فروش و فحشای زنان ۱۱۳
- د) حمایت از حقوق سیاسی زنان ۱۱۳
- ه) حمایت از حقوق مدنی زنان ۱۱۴
- و) حمایت از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زنان ۱۱۴
- ز) تبعیض مثبت ۱۱۴
- گفتار سوم: نظارت بر اجرای کنوانسیون بین‌المللی محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان ۱۱۵
- سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل ششم ۱۱۶
- فصل هفتم: کنوانسیون منع شکنجه و دیگر مجازات‌ها و رفتارهای ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز ۱۱۷
- اهداف آموزشی فصل هفتم ۱۱۷
- گفتار اول: تعهدات دولت‌های عضو کنوانسیون منع شکنجه و مجازات‌ها و رفتارهای ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز ۱۱۸
- الف) منع شکنجه در سیستم قانونی و قضایی دولت‌های عضو و پی‌گیری قضایی عاملان شکنجه ۱۱۸
- ب) منع استرداد کسانی که در خطر شکنجه هستند ۱۱۹
- ج) آموزش منع شکنجه به مأمورین دولت ۱۱۹
- د) جبران خسارت قربانی شکنجه و باطل شمردن اقرار با شکنجه ۱۱۹
- گفتار دوم: نظارت بر اجرای کنوانسیون منع شکنجه و مجازات‌ها و رفتارهای ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز ۱۱۹
- سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل هفتم ۱۲۱
- فصل هشتم: کنوانسیون حقوق طفل ۱۲۲
- اهداف آموزشی فصل هشتم ۱۲۲
- گفتار اول: تعریف کودک در کنوانسیون حقوق طفل ۱۲۴
- گفتار دوم: تعهدات دولت‌های عضو کنوانسیون حقوق طفل ۱۲۵
- گفتار سوم: نظارت بر اجرای کنوانسیون حقوق طفل ۱۲۷

سؤال‌اتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل هشتم.....	۱۲۸
فصل نهم: کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت.....	۱۲۹
اهداف آموزشی فصل نهم	۱۲۹
گفتار اول: تعریف اشخاص دارای معلولیت	۱۳۰
گفتار دوم: تعهدات دولت‌های عضو کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت.....	۱۳۲
گفتار سوم: نظارت بر اجرای کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت	۱۳۲
گفتار چهارم: پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق اشخاص دارای معلولیت.....	۱۳۳
سؤال‌اتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل نهم.....	۱۳۴
فصل دهم: کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان	۱۳۵
اهداف آموزشی فصل دهم	۱۳۵
گفتار اول: تعریف پناهنده در کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان.....	۱۳۶
گفتار دوم: تعهدات دولت‌های عضو کنوانسیون مربوط به وضع پناهندگان.....	۱۳۸
سؤال‌اتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل دهم.....	۱۳۹
بخش سوم: آشنایی با حق‌های بشری در قالب نسل‌های سه‌گانه حقوق بشر.....	۱۴۰
پیش‌گفتار.....	۱۴۲
فصل اول: حقوق مدنی و سیاسی.....	۱۴۳
اهداف آموزشی فصل اول.....	۱۴۳

۱

حق حیات.....	۱۴۵
حق حیات در منشور بین‌المللی حقوق بشر.....	۱۴۵
توضیح و تفسیر.....	۱۴۶
الف) مفهوم سلبی حق حیات.....	۱۴۶
ب) مفهوم ایجابی حق حیات.....	۱۴۸

۲

حق‌رهایی از بردگی و بندگی.....	۱۴۹
حق‌رهایی از بردگی و بندگی در منشور بین‌المللی حقوق بشر.....	۱۴۹

- توضیح و تفسیر ۱۴۹
- الف) تعریف برده‌داری ۱۵۰
- ب) اهمیت مبارزه با برده‌داری در حقوق بشر ۱۵۱

۳

- حق تساوی در مقابل قانون ۱۵۲
- حق تساوی در مقابل قانون در منشور بین‌المللی حقوق بشر ۱۵۲
- توضیح و تفسیر ۱۵۲
- الف) یکسان‌بودن قانون برای همه ۱۵۲
- ب) حمایت برابر قانون از همه ۱۵۳

۴

- حق داشتن شخصیت حقوقی (حق شناسایی افراد در مقابل قانون) ۱۵۴
- حق داشتن شخصیت حقوقی در منشور بین‌المللی حقوق بشر ۱۵۴
- توضیح و تفسیر ۱۵۴

۵

- حق آزادی و امنیت شخصی و منع دستگیری، توقیف یا تبعید خودسرانه ۱۵۶
- حق آزادی و امنیت شخصی در منشور بین‌المللی حقوق بشر ۱۵۶
- توضیح و تفسیر ۱۵۷

۶

- حق رجوع مؤثر به محاکم ملی صالح ۱۶۰
- حق رجوع مؤثر به محاکم ملی صالح در منشور بین‌المللی حقوق بشر ۱۶۰
- توضیح و تفسیر ۱۶۰
- الف) دولت مکلف است زمینه دسترسی همه را به محاکم آماده کند. ۱۶۰
- ب) هر کس باید بتواند به محاکم مراجعه کند. ۱۶۱
- ج) محاکم ملی که شخص به آنها مراجع می‌کند، صالح باشند. ۱۶۱
- د) رجوع فرد به محکمه صالح ملی مؤثر باشد. ۱۶۱

۷

- حق بهره‌مندی از محاکمه منصفانه ۱۶۲
- حق بهره‌مندی از محاکمه منصفانه در منشور بین‌المللی حقوق بشر ۱۶۲
- توضیح و تفسیر ۱۶۴
- الف) تساوی در برابر محاکم و دیوان‌های دادگستری ۱۶۴
- ب) رعایت اصل برائت ۱۶۵
- ج) برخورداری مظنون و متهم از تضمین‌های مندرج در فقرة ۳ ماده ۱۴ کنوانسیون حقوق مدنی و سیاسی ۱۶۶
- د) متفاوت بودن پروسه رسیدگی به اتهام اطفال متهم ۱۶۷
- و) امکان استیناف‌خواهی در محاکم عالی‌تر ۱۶۷
- ه) جبران خسارات وارده بر فرد ناشی از اشتباه قضایی ۱۶۷
- ر) منع تعقیب و محاکمه مجدد ۱۶۷

۸

- حق بر منع شکنجه و مجازات‌ها و رفتارهای ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز ۱۶۹
- حق بر منع شکنجه و مجازات‌ها و رفتارهای ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز در منشور بین‌المللی حقوق بشر ۱۶۹
- توضیح و تفسیر ۱۶۹
- الف) حق بر منع شکنجه و رفتارهای ظالمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز ۱۶۹
- ب) حق بر منع مجازات‌های غیرانسانی ۱۷۰

۹

- حق آزادی بیان ۱۷۱
- حق آزادی بیان در منشور بین‌المللی حقوق بشر ۱۷۱
- توضیح و تفسیر ۱۷۲
- الف) مفهوم آزادی بیان ۱۷۳
۱. حق جستجو و کسب اطلاعات و افکار و اندیشه‌ها ۱۷۳
۲. نشر و پخش اطلاعات و افکار و اندیشه‌ها ۱۷۳
- ب) محدودیت‌های آزادی بیان ۱۷۴
- ج) آزادی بیان و گسترش نفرت و تبلیغ برای جنگ ۱۷۵

۱۰

- ۱۷۶.....حق آزادی عقیده و وجدان و مذهب.....
- ۱۷۶.....حق آزادی عقیده و وجدان و مذهب در منشور بین‌المللی حقوق بشر.....
- ۱۷۷.....توضیح و تفسیر.....
- ۱۷۷.....الف) ابعاد حق آزادی عقیده و مذهب.....
- ۱۷۷.....۱. حق داشتن هر عقیده و مذهب.....
- ۱۷۸.....۲. حق ابراز هر عقیده و مذهب.....
- ۱۷۹.....ب) اعمال محدودیت بر حق آزادی عقیده و مذهب.....
- ۱۸۰.....ج) اولویت والدین در آموزش مذهبی و اخلاقی به کودکان.....

۱۱

- ۱۸۱.....حق آزادی ازدواج و تساوی حقوق زوجین.....
- ۱۸۱.....حق ازدواج و تساوی حقوق زوجین در منشور بین‌المللی حقوق بشر.....
- ۱۸۲.....توضیح و تفسیر.....
- ۱۸۲.....الف) برای اعمال و استفاده از این حق، فرد باید به سن ازدواج رسیده باشد.....
- ۱۸۳.....ب) ازدواج باید با رضایت کامل و آزادانه زن و مرد واقع شود.....
- ۱۸۳.....ج) عوامل تبعیض‌زا نباید باعث محدودکردن حق آزادی ازدواج شود.....
- د) زوجین باید بعد از ازدواج و در دوره زناشویی حقوق و مسئولیت‌های مساوی داشته باشند.....
- ۱۸۳.....و) در انحلال ازدواج و آثار انحلال، زوجین باید حقوق و مسئولیت‌های مساوی داشته باشند.....
- ۱۸۴.....ر) دولت باید از خانواده حمایت کند.....

۱۲

- ۱۸۵.....حق آزادی رفت‌وآمد.....
- ۱۸۵.....حق آزادی رفت‌وآمد در منشور بین‌المللی حقوق بشر.....
- ۱۸۶.....توضیح و تفسیر.....
- ۱۸۷.....الف) ارتباط حق آزادی رفت‌وآمد با پناهندگی.....
- ۱۸۸.....ب) اعمال محدودیت بر حق آزادی رفت‌وآمد.....

۱۳

- حق حفظ حریم خصوصی..... ۱۸۹
- حق حفظ حریم خصوصی در منشور بین‌المللی حقوق بشر..... ۱۸۹
- توضیح و تفسیر..... ۱۸۹
- الف) معنای حق محافظت از حریم خصوصی افراد..... ۱۸۹
- ب) حدود و مرزهای حریم خصوصی افراد تا کجاست؟..... ۱۹۰
- ج) از این حق در مقابل چه کسانی باید حمایت شود؟..... ۱۹۱
- د) آیا حق بر محافظت از حریم خصوصی فرد مطلق است؟..... ۱۹۱
- و) مکلفیت‌های دولت در رابطه با حق محافظت از حریم خصوصی فرد..... ۱۹۱

۱۴

- حق داشتن تابعیت..... ۱۹۲
- حق داشتن تابعیت در منشور بین‌المللی حقوق بشر..... ۱۹۲
- توضیح و تفسیر..... ۱۹۲

۱۵

- حق مالکیت..... ۱۹۴
- حق مالکیت در منشور بین‌المللی حقوق بشر..... ۱۹۴
- توضیح و تفسیر..... ۱۹۴

۱۶

- حق پناهندگی..... ۱۹۶
- حق پناهندگی در منشور بین‌المللی حقوق بشر..... ۱۹۶
- توضیح و تفسیر..... ۱۹۶

۱۷

- حق شرکت در حیات سیاسی جامعه..... ۱۹۷
- حق شرکت در حیات سیاسی جامعه در منشور بین‌المللی حقوق بشر..... ۱۹۷
- توضیح و تفسیر..... ۱۹۸
- الف) ارادهٔ مردم مبنای مشروعیت قدرت دولت..... ۱۹۸

ب) اعمال آزادانه اراده فرد و امکان كسب مشاغل و مناصب سياسي توسط وي ۱۹۹

ج) شركت آزادانه همه در انتخابات به عنوان تجلي اراده مردم ۱۹۹

۱۸

حق آزادي تجمعات و گردهمائي‌هاي صلح‌آميز ۲۰۱

حق آزادي تجمعات و گردهمائي‌هاي صلح‌آميز در منشور بين‌المللي حقوق بشر ۲۰۱

توضيح و تفسير ۲۰۱

۱۹

حق تعيين سرنوشت ۲۰۳

حق تعيين سرنوشت در منشور بين‌المللي حقوق بشر ۲۰۳

توضيح و تفسير ۲۰۳

مفهوم حق تعيين سرنوشت ۲۰۴

سؤالاتي براي ارزيابي آموخته‌هاي فصل اول ۲۰۵

فصل دوم: حقوق اقتصادي، اجتماعي و فرهنگي ۲۰۷

اهداف آموزشي فصل دوم ۲۰۷

۱

حق برخورداري از سطح زندگي مناسب ۲۰۹

حق برخورداري از سطح زندگي مناسب در منشور بين‌المللي حقوق بشر ۲۰۹

توضيح و تفسير ۲۱۰

الف) حق غذاي كافي ۲۱۰

ب) حق لباس كافي ۲۱۱

ج) حق مسكن مناسب ۲۱۱

۲

حق كار، منع كار اجباري و بهره‌مندی از شرايط منصفانه كار ۲۱۳

حق كار، منع كار اجباري و بهره‌مندی از شرايط منصفانه كار در منشور بين‌المللي حقوق بشر ۲۱۳

توضيح و تفسير ۲۱۵

الف) حق انجام كار و انتخاب آزادانه كار ۲۱۵

- ۲۱۶ (ب) حق منع کار اجباری
- ۲۱۶ ۱. تعریف کار اجباری
- ۲۱۷ ۲. موارد شبیه به کار اجباری که کار اجباری نیستند.
- ۲۱۷ (ج) حق برخورداری از شرایط عادلانه و مساعد کار
- ۲۱۸ ۱. دریافت مزد منصفانه و مکفی
- ۲۱۸ ۲. دریافت اجرت مساوی در مقابل کار مساوی
- ۲۱۹ ۳. ایمنی و بهداشت کار
- ۲۱۹ ۴. تساوی فرصت برای ارتقا
- ۲۱۹ ۵. معقول بودن ساعات کار و تعطیلی هفتگی
- ۲۲۰ ۶. مرخصی سالانه با معاش و دریافت معاش تعطیلات رسمی
- ۲۲۰ (د) منع تبعیض در استخدام و اشتغال
- ۲۲۰ (ه) تشکیل اتحادیه‌ها و سندیکاها

۳

- ۲۲۱ حق آزادی تشکلات و انجمن‌ها و اتحادیه‌های صنفی
- ۲۲۱ حق آزادی تشکلات و انجمن‌ها و اتحادیه‌های صنفی در منشور بین‌المللی حقوق بشر
- ۲۲۲ توضیح و تفسیر

۴

- ۲۲۵ حق صحت
- ۲۲۵ حق صحت در منشور بین‌المللی حقوق بشر
- ۲۲۶ توضیح و تفسیر
- ۲۲۶ الف) بالاترین حد ممکن از استانداردهای صحت
- ۲۲۶ ب) لزوم تعهد دولت‌ها به انجام اقدامات مشخص

۵

- ۲۲۸ حق بهره‌مندی از تأمین اجتماعی
- ۲۲۸ حق بهره‌مندی از تأمین اجتماعی در منشور بین‌المللی حقوق بشر
- ۲۲۹ توضیح و تفسیر
- ۲۲۹ الف) مفهوم حق تأمین اجتماعی و انواع آن
- ۲۳۰ ب) حق تأمین اجتماعی در مقاله‌نامه‌های مصوب سازمان بین‌المللی کار

۶

- ۲۳۱..... حق آموزش
- ۲۳۱..... حق آموزش در منشور بین‌المللی حقوق بشر
- ۲۳۳..... توضیح و تفسیر
- ۲۳۴..... الف) حق آموزش برای همه است و همه باید به آن دسترسی داشته باشند.
- ۲۳۵..... ب) ماهیت و هدف آموزش و پرورش
- ۲۳۶..... ج) اولویت والدین در انتخاب نوع آموزش فرزندان‌شان

۷

- ۲۳۷..... حق شرکت در حیات فرهنگی جامعه
- ۲۳۷..... حق شرکت در حیات فرهنگی جامعه در منشور بین‌المللی حقوق بشر
- ۲۳۸..... توضیح و تفسیر
- ۲۳۸..... الف) حق هر کس بر شرکت در زندگی فرهنگی جامعه
- ۲۳۹..... ب) حق فرد در بهره‌مند شدن از منافع پیشرفت‌های علمی
- ۲۴۰..... سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل دوم
- ۲۴۱..... فصل سوم: حقوق همبستگی
- ۲۴۱..... اهداف آموزشی فصل سوم

۱

- ۲۴۳..... حق توسعه
- ۲۴۳..... توضیح و تفسیر
- ۲۴۳..... الف) منابع حق توسعه
- ۲۴۵..... ب) مفهوم حق توسعه

۲

- ۲۴۶..... حق داشتن محیط زیست سالم
- ۲۴۶..... توضیح و تفسیر
- ۲۴۸..... سؤالاتی برای ارزیابی آموخته‌های فصل سوم

منابع و مأخذ ۲۴۹

الف) منابع فارسی ۲۴۹

کتابهای فارسی ۲۴۹

مجموعه اسناد و معاهدات حقوق بشری ۲۵۳

ب) منابع انگلیسی ۲۵۳

مقدمهٔ چاپ اول

حقوق بشر امری مطلوب و یکی از تأثیرگذارترین پدیده‌ها است که مدعی ایجاد نظم اخلاقی و انسانی است که در قالب حقوق، سازمان می‌یابد. لذا بسیاری برای گسترش ارزش‌ها و قواعد حقوق بشر، تلاش‌های عملی فراوانی کرده‌اند و دیگری نیز بوده‌اند که با ابزار خرد آن را کاویده‌اند. حاصل این تلاش‌های فکری مردمان بسیار، آشنا کردن جستجوگران با زوایای مختلف حقوق بشر است.

در افغانستان با وجود آنکه حقوق بشر در زندگی مردم بسیار نفوذ کرده و سنت‌ها و هنجارها و سیاست و حقوق و فرهنگ گذشته را لرزانده است، اما گسترهٔ مباحث دانشگاهی و علمی در مورد آن بسیار اندک است. امید که در آینده هم دولت زمینه‌های رویکرد علمی به حقوق بشر را ایجاد کند و هم فعالان حقوق بشر به این وجه مهم اما مغفول حقوق بشر بیشتر توجه نشان دهند.

کتاب حاضر که حاصل چند سال تدریس مضمون حقوق بشر توسط مؤلف در دانشگاه است، می‌تواند سرآغازی برای وارد شدن به مباحث حقوق بشر باشد. به عبارتی، هدف از تألیف این کتاب، تهیهٔ کتاب درسی مضمون حقوق بشر برای محصلان و علاقه‌مندان حقوق بشر است و در آن کوشش شده است تا خواننده با الفبای حقوق بشر آشنا شود. این اثر می‌تواند کنجکاوای جستجوگران در مورد حقوق بشر را برانگیزاند، اما نمی‌تواند همهٔ سؤالات آنها را پاسخ گوید.

این کتاب در سه بخش تنظیم شده است: بخش اول به کلیات حقوق بشر پرداخته است. در بخش دوم مهم‌ترین منابع حقوق بشر بین‌المللی مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد معرفی شده‌اند. بخش سوم کتاب به معرفی حق‌ها اختصاص یافته است. این حق‌ها بر اساس یک تقسیم‌بندی رایج، در قالب نسل اول و دوم و سوم حقوق بشر آورده شده‌اند.

در نوشتن این اثر دو محدودیت بزرگ برایم وجود داشت: اول آنکه دامنهٔ مباحث حقوق بشر بسیار گسترده و گنجاندن مختصر و مفید آن مباحث در یک کتاب درسی، دشوار است؛ لذا سعی کرده‌ام کتاب را بر اساس یک نظم منطقی خاصی به پیش ببرم تا خواننده بعد از خواندن کتاب بتواند درک درستی از حقوق بشر به دست آورد. دوم آنکه در افغانستان، منابع علمی کمیاب است و به همان نسبت نوشتن، مشکل. به هر حال، در این اثر تلاش کرده‌ام گامی کوچک برای معرفی حقوق بشر بردارم؛ زیرا یقین دارم که جامعهٔ حقوق بشری، انسانی‌تر، امن‌تر، مرفه‌تر و به سعادت نزدیک‌تر است. این اثر خالی از ایراد و اشکال نخواهد بود. در نتیجه، نظرات سازندهٔ خوانندگان محترم می‌تواند ضعف‌های کتاب را در آینده کمتر کند.

در پایان باید اضافه کنم که اگر صبر و حمایت همسر و خانواده‌ام نبود، این کتاب نوشته نمی‌شد. همچنین بر خود لازم می‌دانم که از دکتر علی‌رضا محسنی (رییس دانشگاه کاتب) به دلیل حمایت‌های‌شان تشکر کنم. از دوست خوبم حسین حسرت که در تهیه منابع کمک کردند نیز سپاس گزارم. از همکاری دوستانم عبدالله محمدی (ویراستار)، هادی مروج (طراح جلد و صفحه‌آرا) و قاسم فرزام به خاطر همکاری در چاپ کتاب نیز نهایت سپاس را دارم.

عبدالعزیز نوری

بهار ۱۳۹۴

مقدمهٔ چاپ دوم

چاپ اول کتاب در سال ۱۳۹۴، با استقبال خوب محصلین و علاقه‌مندان حقوق بشر مواجه شد. این مسأله باعث شد تا انگیزه‌ام بیشتر شده و بتوانم چاپ دوم این کتاب را در سال ۱۳۹۶ آماده کنم. از طرفی، نظرات دوستان، اساتید و محصلین باعث شد تا چاپ دوم کتاب را بازنگری کرده و از لحاظ شکلی و محتوایی در آن تغییراتی ایجاد کنم.

مهم‌ترین ویژگی‌ها و مشخصه‌های کتاب

الف) دقت و وسواس در تطبیق موضوعات مطرح‌شده با اسناد بین‌المللی حقوق بشر

نویسنده لازم دیده است که هنگام نوشتن کتاب، با دقت و وسواس فراوان، تمام مباحث مطروحه مانند تعریف حقوق بشر، مشخصه‌ها و ویژگی‌های حقوق بشر، تعداد حق‌ها و قواعد مربوط به آنها و غیره را در هماهنگی و انطباق با اسناد بین‌المللی حقوق بشر تألیف کند؛ مثلاً تعداد حق‌ها بر اساس آن چیزی است که در اعلامیهٔ جهانی حقوق بشر، کنوانسیون حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یا دیگر اسناد بین‌المللی اعلام شده است. به عبارتی، نویسنده هر حق را با دقت زیاد در سند مربوطه جستجو کرده و تعداد حق‌ها و قواعد مربوط به آنها را به صورت مستند بیان کرده است. این کار از تشتت آرا و برداشت‌های سلیقه‌ای از تعداد حق‌ها و قواعد مربوط به آنها جلوگیری می‌کند. مثال دیگر، در مورد مشخصه‌های حقوق بشر است. مشخصه‌های حقوق بشر باید آنهایی باشد که در اسناد بین‌المللی از آنها نام برده شده است. نویسنده هم مباحث خود را با استناد به آنها طرح کرده است.

در این کتاب تلاش شده که مطالب، مستند و مستدل ارائه و متنی قابل اعتماد تهیه شود. برای اطمینان بیشتر در جاهایی که لازم دیده شده، معادل انگلیسی یا مادهٔ مورد نظر هم آورده شده است تا خواننده با مراجعه به آنها از مستندبودن کتاب مطمئن شود.

ب) ساختاربندی کتاب بر اساس معیارهای متن کتاب درسی

کتاب با هدف تهیهٔ کتاب درسی برای مضمون حقوق بشر در دانشگاه، تهیه شده است؛ گرچه می‌تواند برای دیگر علاقه‌مندان حقوق بشر هم مفید باشد. برای دستیابی به این هدف، ساختار

کتاب بر اساس معیارهای کتاب درسی طراحی شده است؛ مثلاً در اول هر فصل، اهداف آن گفته شده و در پایان فصل هم سؤالاتی برای سنجش آموخته‌ها آورده شده است.

موضوع مهم دیگر قابل اشاره این است که در چاپ اول و دوم کتاب به مسألهٔ اسلام و حقوق بشر اشاره‌ای نشده است. دلیل این کار هم آن است که اولاً در نظر داشتم در این کتاب تنها حقوق بشر را آن گونه که هست، مطرح کنم تا خواننده در آغاز، حقوق بشر را بشناسد و بعد بتواند آن را با موضوعی دیگر مقایسه کند. ثانیاً درک رابطهٔ اسلام و حقوق بشر به عنوان یک مسألهٔ مهم فلسفی و حقوقی باید به صورت جداگانه بررسی شود و آوردن آن در کتاب باعث می‌شد خواننده نتواند از هر دو مبحث (حقوق بشر و اسلام) درکی عمیق پیدا کند.

در پایان لازم می‌دانم که از خانواده‌ام به‌خصوص همسر دلسوزم، خانم لطیفه سلطانی، تشکر کنم. قطعاً اگر تشویق، همکاری و مشوره‌های سودمند ایشان نمی‌بود، این کتاب نوشته نمی‌شد. همچنین از جناب آقای دکتر سیدجعفر احمدی (مدیر محترم تحقیقات علمی دانشگاه کاتب) که در نشر کتاب همکاری کردند، کمال سپاس را دارم. از آقایان: غلام‌رضا ابراهیمی بابت ویراستاری چاپ دوم و هادی مروج بابت طرح جلد هم بی‌نهایت سپاس‌گزار هستم.

عبدالعزیز نوری

بهار ۱۳۹۶